

De omslag op de betalingsbalans

DRS. J. N. A. SPECKER*

Inleiding

De lopende rekening van de betalingsbalans op transactiebasis vertoont in het eerste kwartaal een fors positief saldo in het goederenverkeer (f. 1,5 mrd.) en een klein tekort in het onzichtbare verkeer (f. 0,1 mrd.). Een dermate groot overschot op de lopende rekening heeft zich sinds 1976 niet meer voorgedaan. Reden om nader in te gaan op ontwikkelingen die tot deze verbetering hebben geleid, te meer daar het persbericht van het Ministerie van Financiën m.b.t. de betalingsbalans over deze omslag uiterst summiere informatie verschaft. Uit genoemd persbericht valt de volgende opstelling voor de lopende rekening te destilleren (zie tabel 1).

Het goederenverkeer

Hanteren we tevens de door het Ministerie van Financiën verstrekte oorspronkelijke cijfers m.b.t. de handelsbalans dan resulteert ten opzichte van het eerste kwartaal 1980 een verbetering van ruim f. 1,9 mrd. Een analyse van de ontwikkelingen in het goederenverkeer in vergelijking met voornoemde periode is mogelijk door gebruik te maken van cijfers van het CBS m.b.t. de buitenlandse handel (zie tabel 2).

Opvallend is de zeer scherpe daling van het invoervolume. Bij deze ontwikkeling hebben het lage niveau van economische bedrijvigheid en de in 1980 hoog opgelopen voorraden een belangrijke rol gespeeld. Het verloop van de te onder-

scheiden invoercomponenten wijst erop dat invoerintensieve bestedingscategorieën, zoals de particuliere consumptie en de bedrijfsinvesteringen, een fors negatief effect hebben uitgeoefend. Aanwijzingen hiervoor zijn de zeer sombere ontwikkeling van de geldomzetten in de detailhandel en de algemeen verwachte afname van de investeringen in 1981 (1). De scherpte van de daling is daarnaast waarschijnlijk in belangrijke mate veroorzaakt door een proces van voorraadintering. De ontwikkeling van de daartoe relevante invoercomponenten alsmede de grote olievoorraden in 1980 en de beoordeling van de voorraden grondstoffen en/of halffabrikaten door de industrie wijzen hier althans op. Het uitvoervolume vertoont eveneens een daling, zij het gematigd in het licht van de zeer krachtige buitenlandse vraag in het eerste kwartaal van 1980 en de nu heersende recessieve tendenties bij onze belangrijkste handelspartners. Als belangrijkste ontwikkelingen gelden hier de terugval van de export van aardolieproducten en de op peil gebleven uitvoer van aardgas.

Tegengesteld aan de ontwikkelingen in de volumefeer waren de prijsbewegingen. Er is sprake geweest van een omvangrijk ruilvoetverlies, hetgeen vooral is te wijten aan de depreciatie van de gulden t.o.v. de dollar, alsmede, in mindere mate, aan de depreciatie t.o.v. het pond sterling. Een belangrijk deel van onze invoer is namelijk in dollars en ook wel in ponden geprijsd, waardoor een krachtig stuwende werking werd uitgeoefend op het prijspeil van de invoer. Die valutarie prijsbeweging werkte direct door in de uitvoerprijzen van aardolieproducten, maar niet in de uitvoerprijzen van ons aardgas. In de huidige exportcontracten is immers sprake van een najlingsperiode. De explosieve prijsstijging bij de export van aardgas is dan ook te danken aan de gestegen olieprijs in 1980 en de door Spierenburg bereikte gunstige herziening van de prijsclausules in de exportcontracten 2). De waardevermeerdering van de aardgasexport is daardoor zeer aanzienlijk geweest (zie tabel 3).

Uit tabel 3 blijkt dat het uitvoersaldo van aardgas in het eerste kwartaal van dit jaar bijna f. 4 mrd. bedroeg. Aanzienlijk meer dan de f. 2,7

Tabel 1. Lopende rekening op transactiebasis in mrd. gld. a)

	Eerste kwartaal 1980	Vierde kwartaal 1980	Eerste kwartaal 1981
Saldo goederenverkeer	- 0,4	- 0,7	1,5
Saldo onzichtbaar verkeer	- 0,7	- 1,2	- 0,1
waarvan saldo dienstenbalans	0,1	0,1	0,5
saldo inkomstenoverdrachten	- 0,6	- 0,6	- 0,6
saldo primaire inkomens	- 0,2	- 0,7	0
Totaal	- 1,1	- 1,9	1,4

a) Gecorrigeerd voor het seizoen.

Tabel 2. Volume- en prijsontwikkeling van de in- en uitvoer in het eerste kwartaal 1981

Procentuele mutaties ten opzichte van het eerste kwartaal 1980					
	volume	prijs		volume	prijs
Invoer	- 12	15	Uitvoer	- 5	11,5
— grondstoffen en halffabrikaten ..	- 15,5	16,5	— onbewerkte agrarische produkten	1	9,5
— consumptiegoederen	- 11	8	— delfstoffen	1	46,5
— investeringsgoederen	- 8,5	11	— fabrikaten	- 7	9
— algemene goederen a)	- 15	16,5	waarvan: aardolieproducten	- 18,5	26
			chemische produkten	- 4	3,5
			metaalprodukten	- 5,5	6,5

a) Deze post bevat o.a. de vaste en vloeibare brandstoffen. Ruwe aardolie valt onder de post grondstoffen en halffabrikaten. Bron: CBS, *Statistisch bulletin*, 37e jaargang, no. 45, Indexcijfers van de buitenlandse handel.

Tabel 3. In- en uitvoer per goederensoort in mrd. gld.

	Invoer (cif-basis)		Uitvoer (fob-basis)	
	eerste kwartaal 1980	eerste kwartaal 1981	eerste kwartaal 1980	eerste kwartaal 1981
Industrie en aardgas	0,15	0,5	2,85	4,45
Aardolieproducten	8,6	9,0	5,75	5,85
Chemische produkten	3,55	3,45	6,35	6,2
Metaalprodukten a)	3,0	2,6	2,65	2,45

a) Cijfers voor ijzer en staal, non-ferrometalen en metaalwaren worden niet afzonderlijk vermeld. Bron: CBS, *Statistisch bulletin*, 37e jaargang, no. 45, In- en uitvoer per goederensoort.

*De auteur is medewerker van het Economisch Bureau van de AMRO Bank. Het artikel is geschreven à titre personnel.

1) De geldomzetten in de detailhandel daalden in het eerste kwartaal van 1981 met 2% ten opzichte van het eerste kwartaal van 1980. In het eerste kwartaal van 1980 werd nog een stijging van 5% geregistreerd.

2) Naast aanpassing van de najlingsperiode is de basisprijs verhoogd en het indexatiepercentage opgetrokken van gemiddeld ca. 80 naar 95. Deze resultaten zullen zijn bereikt na een overgangperiode die loopt tot oktober 1981. De eerste effecten van de Spierenburgresultaten traden op vanaf 1 juli 1980. Zie de brief van de minister van Economische Zaken, kamerstuk 16400, hoofdstuk XII, nr. 10.

Tabel 4. Geografische spreiding van de in- en uitvoer in het eerste kwartaal 1981

	Invoer		Uitvoer	
	procentueel aandeel	procentuele mutaties t.o.v. eerste kwartaal 1980	procentueel aandeel	procentuele mutaties t.o.v. eerste kwartaal 1980
Totaal	100	0	100	+ 6
Europa	61,4	- 3	82,7	+ 4
EG	51,2	- 4	72,9	+ 5
— Frankrijk	6,4	- 10	11,1	+ 11
— België en Luxemburg	10,3	- 9	14,7	+ 1
— B.R.D.	21,1	- 6	30,7	+ 8
— Italië	3,1	- 5	2,2	+ 4
— VK	8,7	+ 12	7,7	+ 1
Afrika	6,1	- 9	4,1	+ 8
Amerika	13,8	+ 14	4,2	+ 18
— VS	9,9	+ 13	2,4	+ 19
Azië	18,4	+ 8	6,6	+ 14
— Nabije en Midden-Oosten	11,3	- 2	1,6	+ 29
— Japan	2,4	+ 57	0,4	- 7
Australië en overige gebieden	0,3	- 30	0,4	+ 7

Bron: CBS, *Statistisch bulletin*, 37e jaargang, no. 49. In- en uitvoer per land.

mrd. in het eerste kwartaal van 1980. Bij andere energiedragers en energie-intensieve produkten ondergingen de respectievelijke uitvoersaldi slechts geringe veranderingen. Een zeer belangrijk deel van de verbetering in het goederenverkeer is derhalve toe te schrijven aan de vergrote bijdrage van het aardgas (3). Deze situatie zal zich continueren in 1981, aangezien de exportprijs van aardgas is gekoppeld aan de raffinageprijs van laagzwavelige stookolie. De prijs van dit produkt heeft onder invloed van de recente dollarappreciatie een belangrijke stijging ondergaan en, gelet op de aanpassing van de naijlingsperiode in de exportcontracten van 11 naar 5 maanden, zullen de eventueel nog optredende valutaire schommelingen van de dollar nauwelijks nog effect kunnen uitoefenen op de exportprijs van aardgas in 1981 (4). Overigens moeten we bij dit alles bedenken dat de exportprijs van aardgas in de loop van 1980 sterk is gestegen (ca. 40% t.o.v. 1979). Interessant is tevens om na te gaan of zich in het geografische patroon van de in- en uitvoer nog opvallende wijzigingen hebben voorgedaan (zie tabel 4).

De recessieve economische ontwikkeling bij onze voornaamste handelspartners heeft ertoe geleid dat de export zich wat minder op de traditionele afzetmarkten heeft gericht. Daarnaast hebben uiteraard concurrentievoordelen uit hoofde van depreciatie van de gulden op bepaalde markten een rol gespeeld. Dit geldt evenwel niet voor het Verenigd Koninkrijk en Japan. De economische malaise in het Verenigd Koninkrijk zal haar stempel op de export naar dat land hebben gedrukt, terwijl de toegankelijkheid van de Japanse binnenlandse markt, zoals bekend, te wensen overlaat. De toename van de invoer uit het VK is geheel te wijten aan de forse appreciatie van het pond sterling. Daarentegen is de export van Japan naar ons land gelet op de appreciatie van de yen weer zeer indrukwekkend. Verheugend ten slotte is de sterk vergrote export naar de OPEC-landen in het Midden-Oosten, te meer daar de afzet naar de olieproducerende landen voor Nederland een, in vergelij-

king met de concurrenten, gering deel van de totale uitvoer uitmaakt (1980: 5,5%). De invoer van ruwe aardolie uit het Midden-Oosten moet scherp zijn teruggelopen. De invoer uit de EG is in vergelijking met de totale invoerontwikkeling sterker gedaald, hetgeen naast genoemde factoren voornamelijk is toe te schrijven aan de forse invoerstijging uit Oost-Europa (+52%) en valutaire bewegingen.

Het dienstenverkeer

De verbetering in het dienstenverkeer met f. 0,4 mrd. had voornamelijk betrekking op de per saldo lagere uitgaven in het reisverkeer en hogere ontvangsten uit hoofde van technische dienstverlening en uitvoering van werken in het buitenland. De ontvangsten in het reisverkeer beliepen in 1980 f. 3,3 mrd. en gaven daarmee voor het eerst sinds jaren weer een stijging te zien. Deze beweging kan zich onder invloed van valutaire bewegingen in het eerste kwartaal van dit jaar hebben doorgezet. De uitgaven stegen in 1980 tot maar liefst f. 9,2 mrd. en gaven ondanks de daling van de reële inkomens een verdergaande volumestijging te zien. Dit zou erop kunnen wijzen dat de consument zijn buitenlandse vakantie hoog in het vaandel voert. De reële inkomensdaling in 1981 zal evenwel aanzienlijk groter zijn dan die in 1980 waarmee, gelet op een mogelijke vertraagde mentaliteitsaanpassing in 1981, een kentering zou kunnen optreden in de groei van het uitgaande reisverkeer. Zo verwacht het Nationaal Bureau voor Toerisme een stabilisatie van het aantal vakanties in het buitenland en een toename van het aantal vakanties in Nederland.

Het aandeel van de OPEC in de ontvangsten voor uitvoering van werken in het buitenland bedraagt ca. 60%. In combinatie met de appreciatie van de dollar zullen de ontvangsten uit dezen hoofde zijn toegenomen. Het positieve saldo m.b.t. de post technische dienstverlening e.d. gaf in 1980 een daling te zien van f. 0,6 mrd. tot f. 0,2 mrd., vooral

als gevolg van per saldo hogere uitgaven aan research e.d. De huidige economische malaise kan op deze post een althans voor de betalingsbalans gunstige invloed hebben gehad.

De inkomensoverdrachten en de primaire inkomens

Het negatieve saldo van de inkomensoverdrachten (f. 0,6 mrd.) bleef ongewijzigd, hetgeen meevalt. Algemeen wordt immers in verband met de oplossing van de z.g. Britse „lusten- en lastenproblematiek” in het kader van de EG-landbouwfinanciering en de financiële gevolgen van de toetreding van Griekenland tot de EG een verdere verslechtering van deze post verwacht. Voorts is het niet aannemelijk dat de in Nederland werkzame buitenlandse werknemers de overmakingen naar hun moederland onder invloed van de reële inkomensdaling aanzienlijk zullen terugschroeven. De gunstige uitkomst bij het saldo primaire inkomens zal vooral betrekking gehad hebben op de onder deze inkomens begrepen omvangrijke kapitaalopbrengsten.

De per saldo aan het buitenland betaalde coupons en dividenden zullen een verdere stijging te zien hebben gegeven, vooral als gevolg van de in de afgelopen jaren zeer omvangrijke verkopen van Nederlandse obligaties aan het buitenland. Volgens het jaarverslag van De Nederlandsche Bank zou in 1980 naar ruwe schatting 30% van de uitstaande obligaties in buitenlands bezit zijn. In dit verband is de forse teruggang van de verkopen van Nederlandse obligaties aan het buitenland in het eerste kwartaal opvallend, te meer daar de staat in deze periode zeer actief op de kapitaalmarkt opereerde (5). We moeten daarbij evenwel

3) Die vergrote bijdrage kan overigens niet geheel gelijk worden gesteld aan f. 1,3 mrd. De goedereninvoer wordt in de betalingsbalans tegen fob-waarde opgenomen en op de in- en uitvoerwaarde die in de handelsstatistiek vermeld staan worden voorts diverse correcties aangebracht.

4) De gemiddelde inkoopwaarde van stookolie bedroeg in het derde kwartaal van 1980 f. 380 per ton en in het eerste kwartaal van dit jaar f. 520 per ton. Sindsdien zal de gemiddelde inkoopwaarde van stookolie nog verder zijn gestegen, hetgeen valt af te leiden uit het feit dat de nieuwe maximumprijs voor stookolie met ingang van 16 juni jl. f. 575,80 per ton bedraagt. Hoewel de precieze prijsclausules van de aardgascontracten geheim zijn, valt uit de eerder genoemde brief van de minister van Economische Zaken, alsmede uit een eerder verschenen persbericht van dit ministerie over deze materie (23 januari 1979, nr. 27) af te leiden dat de aanpassing van de exportprijs van aardgas plaatsvindt op basis van de prijsontwikkeling van stookolie in gulden.

5) De verkopen van Nederlandse obligaties aan het buitenland beliepen f. 485 mln. tegenover f. 923 mln. in het vierde kwartaal van 1980. Het beroep van het rijk op de openbare markt (stortingen) bedroeg resp. f. 1.326 mln. en f. 2.128 mln.

bedenken dat er een „time lag” optreedt tussen de inschrijving en storting m.b.t. de staatsleningen. Zo werd bij voorbeeld de recordinschrijving op de staatslening van maart jl. ten bedrage van f. 2,5 mrd. eerst in april gestort.

De uit het buitenland ontvangen winsttransfers kunnen als gevolg van de valutaontwikkelingen zijn toegenomen, terwijl de winstovermakingen naar buitenlandse concernmaatschappijen de invloed van de verminderde bedrijfswinsten zullen hebben ondergaan.

Belangrijk is ten slotte het feit dat het netto buitenlands passief, althans volgens de betalingsbalansregistratie, in het eerste kwartaal met f. 1,2 mrd. is afgenomen 6), hetgeen de netto rentelasten van het particuliere bankwezen zal hebben verminderd. Naast de omvang van het netto buitenlands passief is ook de samenstelling ervan van belang. Uit de opbouw van het netto buitenlands passief van eind vorig jaar blijkt dat de schulden in de ponden- en de dollarsfeer zetelden. De sindsdien opgetreden verkleining van het rente-écart met de VS en het VK zullen een positieve en de valutabeweging een negatieve invloed op de daarbij in het geding zijnde rentelasten hebben uitgeoefend.

Conclusie

Het saldo op de lopende rekening van de betalingsbalans heeft ondanks een omvangrijk ruilverlies voor het eerst sinds jaren weer een fors overschot vertoond. Die omslag is vooral te danken aan een sterk verbeterde uitkomst in het goederenverkeer, waarbij naast de vergrote bijdrage van de aardgasexport vooral de scherpe daling van het invoervolume een grote rol speelde. De buitenlandse afzet is als gevolg van de recessie in West-Europa teruggelopen, terwijl de consumptieve bestedingen in ons land de invloed hebben ondervonden van het door de regering opgevoerde beleid gericht op inkomensmatiging en het terugdringen van de overheidsuitgaven. Er is dan ook sprake geweest van een gedrukt conjunctureel klimaat waarin de produktie niet gedijt, een proces van voorraadintering wordt geïnitieerd en de investeringslust wordt afgeremd. Kortom, de binnen- en buitenlandse bestedingsbeperking heeft zijn uitwerking op de invoerzijde van de Nederlandse economie niet gemist. Het positieve saldo op de lopende rekening is dan ook niet zozeer het resultaat van een structurele verbetering van onze exportpositie alswel het gevolg van onze aardgasrijkdom en een conjunctureel neergaande beweging.

J. N. A. Specker

6) Volgens *De balans van de geldscheppende instellingen* van het CBS bedroeg de vermindering van het netto buitenlands passief zelfs f. 3,2 mrd.

I
dac
hee
j'éta
len
gelt
moj
lijk
twe
verj
ken
Hij
oud
lich
heic
hee
nor
ma:
in
stel
gev
met
late
dele
eige
vor
al b
pije
F
stig
Wa
tot
beu
zek

Tal
eige

ABN
Amr
NMI
Rab

Ame
Amf
Ass.
Enni
Nati